

Odborné vzdělávání v Německu

Příloha je zpracována na základě publikace, kterou vydal Cedefop v letošním roce v době, kdy Německo předsedalo Evropské unii, a doplněna o informace získané z jiných zdrojů.

Úvod

Německo má rozlohu 356 854 km² a 82,4 miliónů obyvatel; z toho Němci tvoří 91,5 %, Turci 2,4 % a ostatních 6,1 % tvoří převážně Řekové, Italové, Poláci, Rosové, Srbové, Chorvati a Španělé. Míra gramotnosti je 99 procent. Očekávaná délka života činí u mužů téměř 76 let, u žen slabě přes 82 let.

Německo je spolková republika složená ze 16 zemí: Bádensko-Württembersko, Bavorsko, Berlín, Braniborsko, Brémy, Hamburk, Hesensko, Meklenbursko, Dolní Sasko, Severní Porýní-Vestfálsko, Porýní-Falc, Sársko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Šlesvicko-Holštýnsko, Durynsko – viz mapka. V letech 1949 až 1990 bylo Německo rozděleno na dva státy: Spolkovou republiku Německa (SRN) a Německou demokratickou republiku (NDR). SRN je jedním ze zakládajících členů Ev-

Celková míra nezaměstnanosti a míra nezaměstnanosti podle pohlaví a u lidí mladších 25 v SRN a EU (v %)

	Německo				EU-15				EU-25			
	ženy	muži	celkem	15-24	ženy	muži	celkem	15-24	ženy	muži	celkem	15-24
1995	10,9	5,8	8,0	14,9	12,0	8,7	10,1	21,4	-	-	-	-
2000	8,7	6,0	7,2	10,6	9,2	6,4	7,6	15,5	10,1	7,4	8,6	17,5
2005	10,3	8,8	9,5	14,8	9,0	7,1	7,9	16,8	9,9	7,9	8,8	18,6

ropské unie (tehdy Evropského společenství uhlí a oceli), od roku 1955 je členem NATO a od roku 1973 plným členem OSN.

Hlavou státu je spolkový prezident, kterého volí spolkové shromáždění (*Bundesversammlung*) na pětileté období. Předsedou vlády je spolkový kancléř či kancléřka. Zákonodárnými orgány jsou *Bundestag* (dolní komora parlamentu) a *Bundesrat* (horní komora parlamentu). *Bundestag* je volen na čtyři roky všeobecným hlasováním, *Bundesrat* tvoří zástupci vlád všech 16 zemí. Na základě spolkového uspořádání má každá ze 16 zemí svou moc výkonnou, zákonodárnou a soudní. To znamená, že pokud ústava (*Grundgesetz*) nestanoví jinak, jsou státní záležitosti v kompetenci jednotlivých zemí.

Země mají hlavní odpovědnost za vzdělávání a kulturu. V důsledku toho jsou mezi školskými systémy jednotlivých zemí někdy značné rozdíly. Minimální míru pospolitosti a srovnatelnosti zajišťuje stálá Konference ministrů kultu, tzn. školství a kultury (*Kultusministerkonferenz* – KMK), ze všech 16 zemí, která se schází třikrát nebo čtyřikrát ročně.

Německá ekonomika je orientována na export. V letech 2003-2005 bylo Německo největším vývozcem na světě, před USA, Čínou a Japonskem.

Trendy v zaměstnanosti v jednotlivých sektorech v %

	1960	1985	2005
Primární	18	6	2
Sekundární	44	38	26
Terciární	38	56	72

Německo je mezi 25 zeměmi EU na třetím místě v podílu lidí s ukončeným sekundárním vzděláním (ISCED 3-4) za ČR a Rakouskem. Je to hlavně díky tradičnímu duálnímu systému, který spojuje školní vzdělávání a profesní přípravu v podnicích.

V podílu lidí s vysokoškolským vzděláním (ISCED 5-6) je Německo slabě nad průměrem EU, podíl lidí, s nižším než sekundárním vzděláním, tzn. ISCED 0-2, činí 16 %, průměr EU je 30 %.

Odpovědnost za odborné vzdělávání a přípravu (OVP)

Jak již bylo uvedeno, funkce státu jsou rozděleny mezi spolkovou vládu a 16 spolkových zemí. Za vzdělávání odpovídají jednotlivé země, pokud ústava (*Grundgesetz*) nestanoví jinak. Země odpovídají za veřejné školství a tím také za odborné školy (*berufsbildenden Schulen*), které většinou patří pod správu státu a místních úřadů. Veškerá legislativa týkající se škol, včetně odborných škol, je legislativou příslušné spolkové země. Vzdělávací politiku v 16 spolkových zemích harmonizuje KMK.

Spolková vláda odpovídá za neškolní odborné vzdělávání a přípravu v podnicích. Spolkové ministerstvo školství a výzkumu (*Bundesministerium für Bildung und Forschung* – BMBF) má celkovou odpovědnost a odpovídá také za koordinaci, včetně centrální koordinace, tj. zákona o odborném vzdělávání (*Berufsbildungsgesetz* – BBiG). Nové směrnice pro OVP mohou být přijaty pouze se souhlasem BMBF.

Vzhledem k tomuto rozdělení pravomocí byl v oblasti OVP vytvořen postup, který zajišťuje úzkou koordinaci a spolupráci mezi spolkovou vládou a zeměmi se zapojením sociálních partnerů.

Legislativní rámec

Nejdůležitější součástí legislativního rámce je zákon o odborném vzdělávání (BBiG). Zákon z 1. dubna 2005 reformující OVP (*Berufsbildungsreformgesetz*) novelizuje a spojuje *Berufsbildungsgesetz* z roku 1969 a zákon o podpoře odborného vzdělávání (*Berufsbildungsförderungsgesetz* – BerBiFG) z roku 1981. Úkolem reformy je zabezpečit a zlepšit vzdělávací příležitosti pro mládež a poskytovat vysoce kvalitní OVP všem mladým lidem bez ohledu na jejich sociální či regionální původ.

Hlavní inovace, které zavedl reformní zákon (2005), jsou: uznávání časově omezených úseků profesní přípravy absolvované v zahraničí, nové znění předpisu, který zplnomocňuje Spolkový ústav odborného vzdělávání (*Bundesinstitut für Berufsbildung* – BIBB) k vydávání učebních řádů (*Ausbildungsordnungen*), a doplněk o započítávání předchozího OVP do období profesní přípravy.

Mezi další důležitou legislativu patří řemeslnický řád (*Handwerksordnung* – HwO), předpis o kvalifikačních požadavcích na mistry odborné výchovy (*Ausbilder Eignungsverordnung* – AEVO), zákon o bezpečnosti práce mládeže (*Jugendarbeitsschutzgesetz* – JArbSchG), zákon o ustavování podnikových rad (*Betriebsverfassungsgesetz* – BetrVG), zákon o podpoře zvyšování kvalifikace (*Gesetz zur Förderung der Aufstiegsfortbildung* – AFBG), zákon o ochraně dálkového studia (*Fernunterrichtsschutzgesetz* – FernUSG).

Právním základem pro vydávání učebních řádů jsou § 25, odst. 1 BBiG a § 25, odst. 1 HwO. Tyto para-

grafy uvádějí, že Spolkové ministerstvo hospodářství a technologie (*Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie* – BMWi) nebo jiné příslušné ministerstvo může ve shodě se Spolkovým ministerstvem školství a výzkumu (BMBF) celostátně uznávat obory profesní přípravy (učební obory) prostřednictvím statutárního nástroje a může vydávat učební řady pro přípravu v těchto oborech.

Učební řady připravuje BIBB. Provádí také výzkumné projekty a pomáhá v dalším rozvoji OVP v podnicích tím, že jim poskytuje výsledky výzkumu, podporu a poradenství.

KMK vydává rámcová kurikula pro odborné vyučování v profesních školách. Ta jsou v souladu s učebními řady Spolku. Kurikula pro všeobecné vzdělávání v profesních školách vytvářejí jednotlivé země.

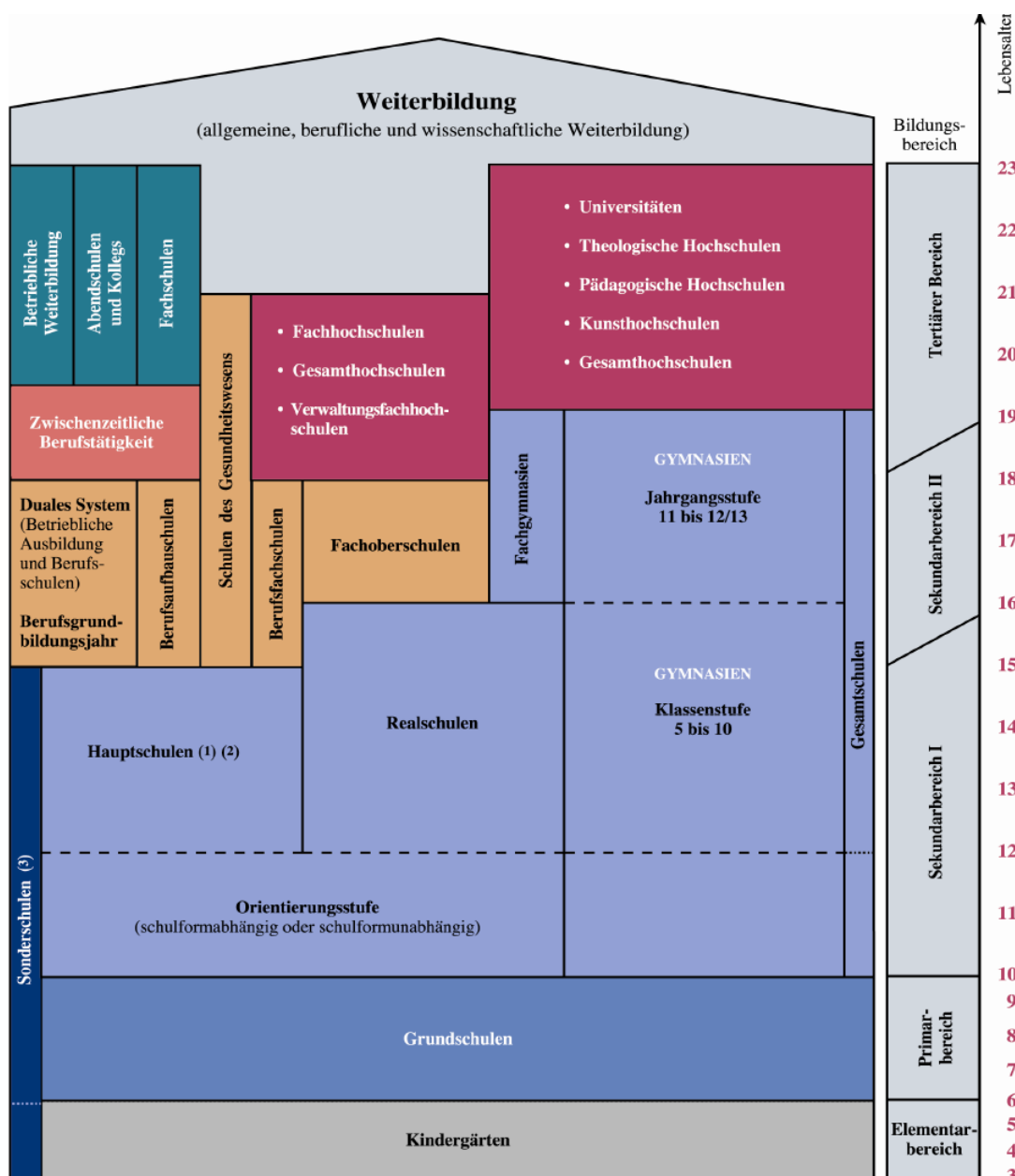
Úkolem Spolkové agentury práce (*Bundesagentur für Arbeit* – BA) je poskytovat poradenství, zprostředkovávat a propagovat OVP u mladých lidí a podniků na základě Sociálního zákoníku (*Sozialgesetzbuch III* – SGB III).

Organizace vzdělávacího systému

Povinné celodenní vzdělávání začíná ve věku šesti let a trvá devět nebo deset let podle uspořádání v dané zemi. Po této době musí mladí lidé, kteří již nepokračují v celodenním vzdělávání, navštěvovat necelodenní profesní školu po tři roky. Zjednodušeně se dá říci, že povinné vzdělávání platí pro žáky ve věku 6-18 let a pro učně v duálním systému (i když jsou starší 18 let).

Po čtyřech ročnících základní školy (*Grundschule*), společné pro všechny žáky, se vzdělávací cesty rozdělují do členěného systému, v němž jsou hlavní školy (*Hauptschulen*), reálné školy (*Realschulen*), gymnázia a téměř ve všech zemích též souborné školy (*Gesamtschulen*).

V duálním systému se tyto různé cesty často opět spojují. Mezi těmi, kdo se v něm vzdělávají, jsou absolventi speciálních (*Sonderschulen*), hlavních, reálných souborných a profesních (*berufliche*) škol a gymnázií. Duální systém je nejrozsáhlejší oblast vzdělávání na sekundární úrovni (ISCED 3), ve které se v uznávaných učebních oborech připravuje přibližně 53 % věkové skupiny. Po ukončení profesní přípravy v duálním systému nastoupí většina absolventů na místa odborných pracovníků a později mnozí z nich využívají možností další profesní přípravy. Za určitých podmínek mohou kvalifikovaní absolventi získat jednoletým celodenním všeobecným vzděláváním oprávnění ke vstupu na odbornou vysokou školu (*Fachhochschulreife*) a pokračovat ve studiu na této škole. Úspěšným absolventům další profesní přípravy může být také povolen vstup na vysokou školu.

Slovníček k zobrazení systému vzdělávání v Německu

Abendschulen und Kollegs – večerní školy a školy pro celodenní vzdělávání dospělých (ISCED 4)

Berufsaufbauschulen – nástavbová profesní škola

Berufsfachschulen – profesní odborné školy

Berufsprüfungsjahr – rok základní profesní přípravy

Betriebliche Weiterbildung – podnikové další vzdělávání

Duales System (Betriebliche Ausbildung und Berufsschulen) – duální systém (podniková profesní příprava a profesní školy)

Elementarbereich – preprimární vzdělávání

Fachgymnasien – odborná gymnázia

Fachoberschulen – střední odborné školy

Gesamtschulen – souborné školy

Grundschulen – základní školy

Grundschulen – základní školy

Gymnasien – gymnázia

Hauptschulen – hlavní školy

Jahrgangsstufe 11 bis 12/13 – ročníky 11 až 12/13

Kindergärten – mateřské školy

Klassenstufe 5 bis 10 – ročníky 5 až 10

Lebensalter – věk

Orientierungsstufe – orientační stupeň

Primarbereich – primární vzdělávání

Realschulen – reálné školy

Sekundarbereich I – nižší sekundární vzdělávání

Sekundarbereich II – vyšší sekundární vzdělávání

Schulen des Gesundheitswesens – zdravotnické školy

Sonderschulen – speciální školy

Tertiärer Bereich – terciární vzdělávání

Weiterbildung (allgemeine, berufliche und wissenschaftliche Weiterbildung) – další vzdělávání (všeobecné, profesní a vědecké další vzdělávání)

Zwischenzeitliche Berufstätigkeit – výkon povolání v mezidobí

Fachhochschulen – odborné vysoké školy

Gesamthochschulen – souborné vysoké školy

Verwaltungsfachhochschulen – odborná vysoká škola správní

Universitäten – univerzity

Theologische Hochschulen – teologické vysoké školy

Pädagogische Hochschulen – pedagogické vysoké školy

Kunsthochschulen – umělecké vysoké školy

Nejvíce žáků ze všech profesních škol mají celodenní profesní odborné školy (*Berufsfachschulen*). Tyto školy připravují žáky pro povolání nebo pro profesní přípravu, většinou v duálním systému. Za určitých podmínek je absolvování profesní odborné školy započítáno jako absolvování prvního ročníku přípravy v duálním systému. V některých vzdělávacích programech těchto škol lze získat oprávnění ke studiu na (odborné) vysoké škole. Vzdělávací programy trvají jeden až tři roky podle profesního zaměření a cíle. Zhruba jeden ze šesti žáků se zde učí v uznávaném oboru přípravy v duálním systému. V těchto případech mohou být školní závěrečné zkoušky na základě spolkových právních předpisů postaveny na roveň zkouškám v duálním systému.

Velký počet studentů navštěvuje školy pro ošetřovatelky, porodní asistentky atd., které poskytují přípravu pro nelékařská povolání ve zdravotnictví, například pro ošetřovatelství a ošetřovatelství v pediatrii a v porodnictví. Mnohé z těchto škol jsou připojeny k nemocnicím, v nichž probíhá teoretická a praktická příprava.

Střední odborné školy (*Fachoberschulen* a *Berufsoberschulen*, které existují jen v několika spolkových zemích) obvykle staví na profesní přípravě v duálním systému, prohlubují odborné znalosti a poskytují absolventům oprávnění ke studiu na vysoké škole (*Hochschulreife*).

Existuje mnoho možností přechodu mezi školní a duální přípravou a z profesní přípravy na vysokou školu. V roce 2005 tvořili absolventi profesní přípravy v duálním systému kolem 20 % z celkového počtu začínajících studentů.

Terciární vzdělávání zahrnuje vysoké školy a další instituce nabízející vzdělávací programy, jež poskytují profesní kvalifikace studentům, kteří ukončili sekundární vzdělávání s oprávněním ke studiu na (odborné) vysoké škole.

Všeobecné nižší a vyšší sekundární vzdělávání

Struktura druhů škol a vzdělávacích programů v nižším sekundárním vzdělávání je založena na principu všeobecného základního vzdělávání, důrazu na jednotlivce a podpory výkonu. Vzdělávací programy v nižším sekundárním vzdělávání se zaměřují především na všeobecné vzdělávání, zatímco ve vyšším sekundárním vzdělávání jsou vedle vzdělávacích programů gymnázií v popředí programy profesního vzdělávání.

To znamená, že programy vyššího sekundárního vzdělávání vedou buď ke kvalifikacím vyžadovaným pro vstup do vysokoškolského vzdělávání, nebo k profesním kvalifikacím vyžadovaným pro vstup do kvalifikovaného zaměstnání, např. v uznávaném oboru profesní přípravy (v souladu se spolkovými regulemi),

nebo k asistentskému povolání (v souladu s regulemi dané země).

Nižší sekundární vzdělávání zahrnuje věkovou skupinu 10-16 let, vyšší sekundární vzdělávání 15-19 let. Přechod do různých druhů vyšších sekundárních škol je založen na prospěchu žáků v nižší sekundární škole.

Druhy škol v nižším sekundárním vzdělávání jsou: hlavní škola, reálná škola a gymnázium. Kromě toho existují školy, které nabízejí několik vzdělávacích programů, např. souborná škola.

Uvedení do světa práce v nižším sekundárním vzdělávání se uskutečňuje buď prostřednictvím přípravy na pracovní život (*Arbeitslehre*), nebo integrací příslušných učebních materiálů do jiných vzdělávacích předmětů. Období praxe v posledních dvou ročnících poskytují první konkrétní zkušenosti z pracovního života.

Hlavní škola (*Hauptschule*) poskytuje žákům základní všeobecné vzdělávání. Obvykle má 5. až 9. ročník. Na konci 9. ročníku mohou žáci ve všech spolkových zemích získat první závěrečné vysvědčení (*Hauptschulabschluss*). Toto vysvědčení je obvykle používáno pro vstup do kurzu profesní přípravy v duálním systému. Za určitých podmínek opravňuje držitele ke vstupu například do profesních odborných škol nebo do základního roku odborného vzdělávání (*Berufsbildungsgrundjahr – BGJ*).

Reálná škola (*Realschule*) poskytuje rozšířené všeobecné vzdělávání a obvykle má 5. až 10. ročník. Na konci 10. ročníku mohou žáci ve všech spolkových zemích získat závěrečné vysvědčení z reálné školy. To opravňuje držitele k dalšímu vzdělávání, například ve specializovaných profesních odborných školách a ve středních odborných školách a také v duálním systému. Žáci s dobrým prospěchem mohou kdykoliv přejít z reálné školy do gymnázia a z hlavní školy do reálné školy.

Gymnázium poskytuje žákům prohloubené všeobecné vzdělávání. Sjedený program gymnaziálního vzdělávání na nižším a vyšším sekundárním stupni obvykle zahrnuje 5. až 13. ročník. Téměř všechny země v současné době přecházejí z devítiletého na osmileté gymnázium. Na konci nižšího stupně žáci obvykle nedostávají závěrečné vysvědčení, nýbrž oprávnění k postupu do vyššího stupně gymnázia (*die Berechtigung zum Besuch der gymnasialen Oberstufe*).

Studium na gymnáziu je ukončováno maturitní zkouškou (*Abiturprüfung*). Žáci, kteří ji úspěšně složí, dostanou vysvědčení zralosti ke studiu na vysoké škole (*das Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife*), tzn. oprávnění vstoupit na jakoukoliv vysokou školu, které otevírá i cestu k profesnímu vzdělávání.

Odborné vzdělávání a příprava na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání

Obrázek zdůrazňuje klíčovou úlohu duální profesní přípravy v Německu. Existující odborné vzdělávání a

příprava je rozdělena do pěti druhů a ukazuje se procentuální rozdělení příslušné věkové skupiny v roce 2004, kdy absolventi duálního systému tvořili téměř 53 %.

15 %	15,4 %	47,5 %	5 %	17 %
bez profesní přípravy	profesní odborné školy asistentská povolání zdravotnické školy vzdělávání úředníků	pouze duální systém duální systém a studium		pouze studium

Duální systém

Systém je označován jako duální, protože profesní příprava probíhá na dvou místech: v podniku a v profesní škole. Obvykle trvá tři roky. Výjimku tvoří jednak dvouleté obory profesní přípravy pro povolání, která nevyžadují delší vzdělávání, jednak může být profesní příprava se souhlasem podniku zkrácena například maturantům (*Abiturienten*).

Úkolem profesní přípravy v duálním systému je poskytnout v dobře uspořádaném vzdělávacím programu široce založenou základní profesní přípravu a kvalifikace a kompetence vyžadované k výkonu povolání v měnícím se světě práce. V současné době (říjen 2006) existuje v Německu 346 uznávaných oborů profesní přípravy.

Jedinou podmínkou pro vstup do duálního systému profesní přípravy je ukončení celodenního školního vzdělávání. Většina frekventantů či učňů (*Auszubildenden*, zkráceně *Azubi*) však má buď vysvědčení o ukončení nižší sekundární školy (*Mittlerer Schulabschluss*, v některých zemích *Mittlerer Abschluss*) nebo oprávnění ke studiu na vysoké škole (*Hochschulzugangsberechtigung*). Profesní příprava se uskutečňuje na základě soukromoprávních smluv o profesní přípravě uzavíraných mezi podnikem a mladými lidmi. Ti mají v týdnu tři nebo čtyři dny profesní přípravu v podniku a jeden až dva dny navštěvují profesní školu.

Podniky nesou náklady na přípravu v podniku a platí učňům za profesní přípravu úhradu (*Ausbildungsvergütung*), která je dohodnuta v kolektivním vyjednávání. Výše této úhrady se každým rokem profesní přípravy zvyšuje a v průměru činí zhruba jednu třetinu nástupního platu kvalifikované síly.

Kompetence k profesní činnosti, které mají být získány přípravou v podniku, jsou specifikovány v učebním řádu (*Ausbildungsordnung*) a v konkrétní podobě jsou stanoveny učebním podnikem v individuálním učebním plánu (*Ausbildungsplan*). Pro vyučování v profesní škole je pro každý uznávaný obor profesní

přípravy vypracován rámcový učební plán (*Rahmenlehrplan*), který je v souladu s učebním řádem.

Podnik jako učební místo

Učební místa se nabízejí v podnicích v průmyslu a ve veřejných službách, v praxích svobodných povolání a ve velmi omezené míře též v soukromých domácnostech. Podniky uzavírají s učni smlouvu, v níž se zavazují poskytnout jim kompetence k profesní činnosti v daném povolání, které jsou uvedeny v učebním řádu.

Závazné požadavky učebních řádů zaručují jednotný národní standard, který odpovídá požadavkům příslušného povolání, bez ohledu na současné potřeby podniku. Profesní příprava může probíhat pouze v učebních podnicích, v nichž je vzdělávací personál schopný předat kvalifikace požadované učebním řádem, protože má pedagogické schopnosti a odborné znalosti. Způsobilost učebních podniků a podnikového vzdělávacího personálu je kontrolována příslušnými samosprávnými orgány v hospodářství – komorami (*Kammer*). Komory sledují také poskytování samotné profesní přípravy.

Učební podnik vypracovává pro učně podnikový učební plán. Rozvržení tohoto plánu musí věcně i časově odpovídat učebnímu řádu, může se však odlišovat, vyžadují-li to určité zvláštnosti podnikové praxe, pokud je zachován celkový obsah profesní přípravy.

Malé a střední podniky často nejsou schopny poskytnout profesní přípravu v celém rozsahu. Nemají například dostatečný vzdělávací personál nebo činnost podniku nepokrývá celý obsah povolání. Tyto problémy lze překonat různým způsobem:

- Nadpodniková zařízení profesní přípravy (*Überbetriebliche Berufsbildungsstätten – ÜBS*) poskytují úseky přípravy, která doplňuje přípravu v podniku. Jsou často sponzorovány samosprávnými orgány v příslušném hospodářském odvětví. Spolkové ministerstvo školství a výzkumu (BMBF) podporuje sponzory investičními subvencemi. BIBB nese zákonnou odpovědnost za realizaci sponzorství.
- Podniky vytvářejí tzv. sdružení profesní přípravy (*Ausbildungsverbände*). Sdružení mohou mít různé po-

doby, např. vedoucí podnik s partnerským podnikem (*Leitbetrieb mit Partnerbetrieb*), kdy vedoucí podnik nese celkovou odpovědnost za přípravu, jejíž části však probíhají v různých partnerských podnicích, nebo příprava na objednávku (*Auftragsausbildung*), kdy některé úseky profesní přípravy probíhají mimo kmenový podnik, třeba v blízkém velkém podniku s učební dílnou.

Profesní škola jako učební místo

Profesní škola v duálním systému je samostatným učebním místem. Jejím úkolem je poskytovat základní a odborné vzdělávání a rozšiřovat dříve získané všeobecné vzdělání.

Podle rozhodnutí KMK z roku 1991 musí profesní škola poskytovat alespoň 12 vyučovacích hodin týdně. Z toho je obvykle osm hodin věnováno odborným předmětům a čtyři hodiny všeobecně vzdělávacím předmětům, např. němčině, společenským vědám, ekonomice, náboženství a tělesné výchově. Cizím jazykům je věnován podíl odpovídající významu jejich znalosti pro výkon daného povolání.

Profesní školy rozhodují o rozvrhu hodin po dohodě s podniky, školní inspekcí a kompetentními hospodářskými orgány. Úkolem různých organizačních forem je zajistit, aby učni strávili co možná nejvíce času v podniku, a zároveň rozvrhnout učení tak, aby bylo obhájitelné z hlediska pedagogiky a psychologie učení.

Profesní celodenní školy

K profesním celodenním školám patří profesní odborná škola, střední odborná škola, profesní gymnázium/odborné gymnázium, profesní odborná škola a další druhy škol, které existují jen v jedné zemi, nebo je jich jen malý počet.

Profesní odborná škola (*Berufsfachschule*)

Profesní odborné školy uvádějí žáky do jednoho nebo více povolání, poskytují jim částečnou profesní přípravu v jednom nebo více oborech profesní přípravy nebo jim umožní absolvovat jeden obor profesní přípravy. Zčásti je v profesní odborných školách poskytována příprava na povolání (*Berufsvorbereitung*) nebo žáci získají vysvědčení o vyšším všeobecném vzdělání.

Spektrum vzdělávací nabídky těchto škol je velmi pestré. Existují například profesní odborné školy v obchodních povoláních, povoláních vyžadujících znalosti cizích jazyků, řemesnických povoláních, pečovatelských povoláních, zdravotnických povoláních a uměleckých povoláních.

Pokud tyto školy neposkytují plnou profesní kvalifikaci (*Berufsqualifikation*), může být při splnění určitých podmínek započítáno absolvování této školy jako první ročník profesní přípravy v duálním systému. Vstupním požadavkem je zpravidla závěrečné vysvěd-

čení z hlavní školy nebo z jiné nižší střední školy (*Mittlerer Schulabschluss* – ISCED 2). Délka studia se různí (od jednoho do tří let) podle odborného zaměření a stanoveného cíle.

Střední odborná škola (*Fachoberschule*)

Střední odborné školy zahrnují 11. a 12. ročník a staví na závěrečném vysvědčení z nižší střední školy (*Mittlerer Schulabschluss* – ISCED 2). První ročník sestává z odborně praktického vzdělávání v podnicích, zatímco druhý obsahuje všeobecné a odborné školní vzdělávání. Absolventi získají přístup na odbornou vysokou školu (*Fachhochschulreife*).

Střední odborné školy mají několik specializací: ekonomiku a administrativu, techniku, zdravotnictví a sociální péči, design, výživu a domácí hospodářství, zemědělství. Vyučovací předměty jsou: němčina, cizí jazyky, matematika, přírodní vědy, ekonomika a společenské vědy, specializované předměty. Žáci, kteří ukončili profesní přípravu, např. v duálním systému, mohou nastoupit přímo do 12. ročníku.

Profesní gymnázium, odborné gymnázium (*Berufliches Gymnasium, Fachgymnasium*)

Tyto školy jsou v některých zemích nazývány profesní, v jiných odborné gymnázium. Na rozdíl od (všeobecných) gymnázií nemají nižší střední stupeň (5. až 10. ročník). Úspěšní absolventi zpravidla získají oprávnění studovat na jakémkoliv vysoké škole.

Vedle všeobecného vzdělávání, které poskytují gymnázia, nabízejí tyto specializované školy různá zaměření, například ekonomiku, techniku, výživu a domácí hospodářství, zemědělství, zdravotnictví a sociální péči a informační a komunikační technologie.

Některá gymnázia poskytují možnost získat více než jednu kvalifikaci (vzdělávací programy vedoucí ke dvojí kvalifikaci): studijní kvalifikaci (možnost studovat na vysoké škole nebo odborné vysoké škole) a profesní kvalifikaci podle zemského práva (např. pro profesi Asistenta – *Assistentenberuf*). Studium vedoucí k dvojí kvalifikaci trvá tři až čtyři roky.

Profesní vyšší škola (*Berufoberschule* – ISCED 3)

V souladu se záměry KMK usilovat o rovnocennost všeobecného a odborného vzdělávání získaly profesní vyšší školy na významu. V některých zemích (např. v Bavorsku, Bádensku-Württembersku, Berlíně) byly zavedeny proto, aby umožnily absolventům v duálním systému získat oprávnění ke vstupu na vysokou školu. Po dvou letech celodenního studia mohou absolventi vstoupit na odbornou vysokou školu ve stejném oboru a v případě, že studovali dva cizí jazyky, na jakoukoliv vysokou školu. Profesní vyšší školu lze studovat také necelodenně, studium pak trvá déle. K přijetí na tuto školu je vyžadováno závěrečné vysvědčení z nižší střední

školy a úspěšné absolvování aspoň dvou ročníků profesní přípravy či aspoň 5 let praxe v příslušném povolání.

Tyto školy poskytují přípravu v oborech: technika, ekonomika, zemědělství, výživa a domácí hospodářství, sociální věci a design. Žáci jsou zařazováni do jednotlivých oborů na základě absolvované počáteční profesní přípravy nebo povolání, v němž již pracoval.

Příprava pro profesní vzdělávání

Základní profesní vzdělávání mohou žáci absolvovat buď v jednom ročníku celodenní školy nebo v základním roku odborného vzdělávání (*Berufsbildungsgrundjahr* – BGJ). Úspěšné absolvování BGJ může být započítáno jako první ročník profesní přípravy v odpovídajícím učebním oboru. V BGJ žáci získají základní vzdělání v jednotlivých oborech (např. v kovoprůmyslu, elektrotechnice, ekonomice a administrativě).

Přípravý rok odborného vzdělávání (*Berufsbildungsvorbereitungsjahr* – BVJ) je obvykle nabízen v celodenní formě. Jeho úkolem je připravit žáky na požadavky profesní přípravy. Převážná většina účastníků BVJ nemá závěrečné vysvědčení z hlavní školy. To mohou žáci absolvováním BVJ získat, a tím zlepšit své vyhlídky na trhu učebních míst.

Podnikové vstupní kvalifikování mladistvých (*Einstiegsqualifizierung Jugendlicher* – BVJ), zavedené v roce 2004, zahrnuje 6-12měsíční období praxe v podnicích jako přípravu na profesní vzdělávání. Je subvencováno spolkovou vládou, která poskytuje účastníkům měsíční stipendium na pokrytí životních nákladů a platí za ně sociální pojištění. Program EQJ je určen mladým lidem ve věku 15-25 let, kteří nemohou najít vhodnou profesní přípravu, a těm, kdo nemají kvalifikace nutné pro přijetí do učení. EQJ jim dává příležitost získat částečné kvalifikace v oboru profesní přípravy prostřednictvím kvalifikačních stavebních kamenů (*Qualifizierungsbausteine*) a modulů. Na základě vysvědčení z podniku je úspěšně osvojená kvalifikace vstupní úrovně certifikována kompetentním orgánem (např. průmyslovou a obchodní komorou, řemeslnickou komorou). Šestiměsíční příprava může být započítána do následné profesní přípravy.

Kvalifikační opatření pro jednotlivé cílové skupiny

Podle hodnocení mikrocensu nemělo v roce 2004 žádnou profesní kvalifikaci 14,9 % ze všech mladých lidí ve věku 20-29 let; z německé populace 11,3 % a z imigrantů 36,6 % této věkové skupiny. Vzdělávací politika se proto zaměřuje na to, aby pomohla mladým lidem, kteří o to usilují, získat profesní přípravu a kvalifikaci. Pro některé skupiny obyvatel je však velmi těžké absolvovat počáteční profesní přípravu (*beruflichen Erstausbildung*). To platí zejména pro mladé lidi, kteří (dosud)

nezískali oprávnění ke vstupu do profesní přípravy, lidi s potížemi v učení, s postižením, nekvalifikované, sociálně znevýhodněné a pro mladé imigranty. Tito lidé potřebují zvláštní podporu, aby mohli vstoupit do profesní přípravy nebo do zaměstnání.

Pro lidi s potížemi v učení nebo sociálně znevýhodněné je určena příprava na profesní vzdělávání (*Berufsausbildungsvorbereitung*). Kromě předprofesní přípravy ve školách a EQJ existují na základě § 61 Sociálního zákoníku opatření předprofesní přípravy (*Berufsbildenden Vorbereitungsmaßnahmen* – BvB), která jsou přímo subvencována Spolkovou agenturou práce (BA). Cílovou skupinou pro tato opatření jsou mladí lidé do 25 let, kteří neabsolvovali počáteční profesní přípravu a mají ukončené povinné všeobecné vzdělání. BA také subvencuje profesní přípravu znevýhodněných mladých lidí. Jde o tato opatření:

- podpora profesní přípravy (*ausbildungsbegleitende Hilfen* – abH) formou nápravného vyučování a sociálně pedagogická podpora v rámci podnikové přípravy;
- profesní příprava v zařízeních mimo podnik (*Berufsausbildung in außerbetrieblichen Einrichtungen* – BaE) v učebním podniku uznávaném na základě BBiG a HwO s kvalifikací při absolvování;
- podpora při přechodu (*Übergangshilfen*) – pokračování podpory profesní přípravy následující po ukončení nebo přerušení přípravy;
- podpora začleňování do zaměstnání formou nápravného vyučování a sociálně pedagogická podpora v rámci podnikové přípravy.

Úkolem programu Podporovat kompetence – profesní kvalifikace pro cílové skupiny se zvláštní potřebou podpory (*Kompetenzen fördern – Berufliche Qualifizierung für Zielgruppen mit besonderem Förderbedarf* – BQF-Programm), který probíhal v letech 2001 až 2006, bylo přispět k dalšímu rozvoji podpory pro znevýhodněné mladé lidi a ke zlepšování situace ve vzdělávání migrantů. V průběhu celého období bylo finančně podpořeno 136 projektů. Po skončení přechodné fáze na podzim 2007 budou zvláště dobré příklady uvedeny do praxe v širším měřítku.

Odborné vzdělávání v terciární oblasti

Terciární oblast zahrnuje různé druhy institucí vysokoškolského vzdělávání a v omezené míře též zařízení mimo tuto sféru. Některé země mají vedle vysokých škol profesní akademie, jako alternativu k vysokoškolskému studiu, vzdělávání, které vede k profesním kvalifikačním absolventy středoškolského vzdělávání s vysvědčením opravňujícím aspoň ke studiu na vysokých odborných školách. Podle klasifikace ISCED jsou tyto odborné školy (*Fachschulen*), odborné akademie (*Fachakademien*)

v Bavorsku a dvouleté až tříleté zdravotnické školy zařazené též do terciární oblasti.

Vysoké odborné školy (*Fachhochschulen* – FHS)

Studium ve FHS klade velký důraz na aplikaci a zaměřuje se na požadavky profesní praxe.

Z celkového počtu 338 vysokoškolských institucí v roce 2006 bylo 164 FHS, 117 univerzit nebo ekvivalentních vysokých škol a 57 uměleckých a hudebních škol. Počty studentů v jednotlivých FHS se značně liší podle oboru studia a regionálního profilu.

Oprávnění ke studiu v FHS poskytuje všeobecné osvědčení pro vstup na všechny vysoké školy (*Hochschulreife*), totéž osvědčení pro daný obor studia, nebo celkově pro FHS. Kromě toho je u některých oborů studia vyžadována praxe v oboru absolvovaná před zahájením studia. V roce 2004 měla více než polovina studentů prvního ročníku FHS *Hochschulreife*. Délka studia je obvykle 8 semestrů. FHS poskytují vzdělávání hlavně v těchto oborech: inženýrské vědy, ekonomie/komerční právo, sociální věci, správa a soudnictví, informatika, tvorba/design, IKT, zdravotnictví/pečovatelsví.

Profesní akademie (*Berufsakademien*)

Profesní akademie jsou školy terciárního stupně poskytující akademicky založené odborné vzdělávání, které je zároveň směřováno k praxi prostřednictvím profesní přípravy v akademii a v podniku ve smyslu duálního systému. Existují v Bádensku-Württembersku, Bavorsku, Sasku, Durynsku a v Berlíně. První profesní akademie byly založeny v roce 1974 ve Stuttgartu a v Mannheimu.

Podniky nesou náklady na profesní přípravu a platí studentům úhradu za vzdělávání, včetně fází teoretického vzdělávání v profesní akademii. Podle zákona dané země musí mít uchazeč o studium všeobecné osvědčení pro vstup na všechny vysoké školy (*Hochschulreife*) nebo pro FHS, a také smlouvu o profesní přípravě. Opět podle zákona dané země mohou uchazeči, kteří nemají jeden z výše uvedených certifikátů, mají však profesní kvalifikaci, skládat přijímací zkoušky. Po uzavření smlouvy o profesní přípravě zaregistruje uchazeče v profesní akademii učební podnik. Absolventi studia mají titul bakalář. Akademie nabízejí hlavně obory: ekonomika, technika a sociální věci. Studium obvykle trvá tři roky.

Dodatkové kvalifikace

Dodatkové kvalifikace získané jako doplněk počáteční profesní přípravy otevírají možnost osvojit si další kompetence, například studiem cizích jazyků, kurzy elektronického zpracování dat (Elektronische Datenverarbeitung – EDV) nebo speciálními technickými

kurzy. V současné době je na seznamu kolem 28 000 těchto nabídek, které využívá více než 100 000 studujících. To představuje 6 % všech učňů v Německu.

Dodatkové kvalifikace nabízejí především učební podniky a profesní školy. Dalšími významnými poskytovateli dodatkových kvalifikací jsou průmyslové a obchodní komory, řemeslnické komory a jejich vzdělávací střediska.

Programy duálního studia

Profesní akademie začaly vznikat v polovině 70. let. Od té doby se nabízí stále více studijních programů. Ty kombinují profesní přípravu v podniku se studiem v FHS, na univerzitě, v profesní akademii nebo správní a obchodní akademii.

V posledních letech počet poskytovaných duálních programů trvale stoupá. Podniky tak získávají vysoce kvalifikované a motivované mladé pracovníky a vysoké školy mají prospěch z kontaktu se světem práce, jak pokud jde o obsah studia, tak často i o financování, a navíc si vytvářejí vynikající image tím, že nabízejí studium, po němž je poptávka. Studenti získávají kvalitní profesní přípravu, která zlepšuje jejich uplatnění na trhu práce a kariérní vyhlídky a je finančně i časově výhodná.

Duální studijní programy integrované s profesní přípravou:

- alternují mezi teoretickými fázemi ve vysoké škole či v akademii a praktickými fázemi v učebním podniku;
- regulují praktickou přípravu ve smlouvě, kterou s podnikem uzavírá učeň, praktikant nebo dobrovolnický pracovník;
- jsou charakterizovány úzkým propojením profesní činnosti v učebním podniku a získáváním teoretických znalostí ve vysoké škole/akademii;
- zahrnují úzkou koordinaci a kooperaci mezi školou a podnikem.

Nejobvyklejší kombinací je studium podnikové ekonomiky plus obchodní příprava. Také inženýrské nebo inforatické studium může být kombinováno s technickou přípravou. Možnosti zaměření jsou velmi široké: pojišťovnictví, mechatronika, hospodářské právo, ekonomika zdravotnictví, matematika, informatika médií apod. Nyní je zaregistrováno více než 600 duálních studijních programů v oborech podniková ekonomika, inženýrství, informatika a přírodní vědy.

Anna Konopásková

Pramen: Hippach-Schneider, Ute, Krause, Martina und Woll, Christian. Berufsbildung in Deutschland : Kurzbeschreibung. Luxemburg : Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften, 2007. 89 s. (Cedefop Panorama series ; Sv. 136) ISBN 978-92-896-0475-8